

TÉRINFORMATIKA - ÉS AKIK HASZNÁLJÁK

Napjainkban az „Informatika” egyre átfogóbb módon, egyre intenzívebben és egyre mélyebben épül be a mindennapokba, úgy az egyének szintjén, mint a gazdaság és a társadalom teljes vertikumában.

Szükségessége már nem kétséges, de sajnós az sem, hogy felkészültségünk messze nem elégséges, még olyan összehasonlításban sem, hogy *hol tartunk ahhoz képest, ahol tarthatnánk* (nem beszélve arról, hol kellene tartanunk?).

Odáig minden esetre eljutottunk, hogy *nélkülözni már nem tudjuk*, odáig kell eljutni, hogy *használni is tudjuk*.

Ez egy nagy kihívás. Globális versenyképességünk függ attól, hogy erre mennyire és mikor leszünk alkalmasak?!

Fel kell készülni megfelelni ennek a kihívásnak. A felkészülés kötelezettsége egyaránt vonatkozik:

- az informatikai rendszer-építőkre (rendszerfejlesztők, rendszergazdák),
- és a felhasználókra (kedvezményezettek).

A siker csak mindkét fél egyidejű alkalmasságának a megteremtésével érhető el.

Az „Információs társadalom” kialakulásának a folyamata beindult, de máris számos egyenetlenség ismerhető fel benne:

- egyes elemei relatíve túlfejlettek,
- más elemei öncélúan, magába záródó rendszerként funkcionálnak,
- megint más elemei alulfejlettek.

A területfejlesztés, mint fejlődés-irányítási akció, jó példa a fentiek illusztrálására. Átfogó jellegéből adódóan:

- egyszerre kezel bonyolult ok-okozati összefüggéseket,
- térben és időben határoz meg változásokat és értékeli azok egyéni, társadalmi és gazdasági hatásait.

Komplexitásából adódóan nem véletlen, hogy megalapozása és végrehajtása informatikai - azon belül térinformatikai - alapon képzelhető csak el. A vonatkozó Törvény ezt tételesen elő is írja.

Ezzel szemben a realitás az, hogy a területfejlesztés „mulasztásos törvényszerűségben van”, amennyiben ennek az előírásnak csak töredékesen és részben felel meg. A tervezés esetlegesen vesz igénybe térinformatikai eszközöket, az eredmények „terítése” klasszikus eszközökkel történik, a monitoring pedig gyakorlatilag nem létezik.

Nyilvánvaló, hogy ez a helyzet nem csak a benne résztvevők akarata miatt ilyen, a gondok és problémák ennél nagyobb léptékűek.

Álláspontom szerint ennek a jelenlegi helyzetnek alapvető oka, a már említett egyenetlenségekben keresendő, abban, hogy hiányzik a rendszerszemléletű megközelítés, a szereplők a maguk feladatára koncentrálnak szem elől tévesztik a vég-célt, a rész-eredmények szintézise lehetőségének a megteremtését.

Miben látom a területfejlesztés informatikai megalapozásával kapcsolatos jelenlegi problémákat?

A területfejlesztés az egyik lehetséges legkiterjedtebb informatikai igényű tevékenység, ami belső jellemezőiből fakad:

- Sokszereplős folyamat:
 - a társadalmi-gazdasági élet szinte teljes spektrumát átfogja, beleértve az egyént, a gazdaságot, és nagy súllyal a politikumot is.
- Nagy adat- és információ igényű:
 - fizikai,
 - műszaki,
 - gazdasági,
 - szabályozási,
 - hatásértékelő...
 - ... adatokkal operál, hogy csak a legfontosabbakat említsük.
- Multikriteriális megközelítés-igényű:
 - a fenti adatokat-információkat egyidőben, különböző összefüggésekben és prioritási rendben értékeli.
- Interaktív folyamat:
 - a sok szereplő mindenikét be kell vonni a folyamatba, ezek érdekei folyamatos egyeztetéseket igényelnek a harmonizáció érdekében.
- Állandóan változó, dinamikus műfaj:
 - a területfejlesztés hatásaival új helyzetet jelent, amelyben már új feladatokat kell megoldani.
- Kiterjedt monitoring-igényű:
 - az eredmények elérése, a hatások értékelése folyamatos követést és értékelést feltételez.
- Rövid idő áll rendelkezésre a feldolgozáshoz:
 - a kérdés megfogalmazásának a pillanatában már elvárt a megoldás megfogalmazása is.

Ekkora komplexitású kérdés csak rendszerelvű megközelítésben kezelhető. Az egyes szereplők meg kell tanulják alávetni saját érdekeik érvényesítését az egész rendszer érdeke érvényesülésének.

Ez ma nem így van. A nagy adatbázis tulajdonosok például, a szolgáltatási ár-maximálásban érdekelték, gyakran visszaélnék monopol helyzetükkel. Különösen bizarr ez a magatartás azokban az esetekben, amelyekben az adatbankok létrehozása állami költségvetési pénzekből történt meg.

A nagy alapadatbázisok összeállítása ma még jelentős piaci szegmens, ezért ezeknek kezelői nem érzik létkérdésnek, hogy nyissanak a „kis-felhasználók” irányába.

A szolgáltatók ma még nagy, egyedi feladatokból „megélnék” és ez eltereli a figyelmet arról, hogy ez véges feladat, bezáródó piac. Fel kellene készülni az ezt követő időszakra, a felhasználási szakaszra. Ha addig nem alakul ki a társadalmi fogadóképesség, a folyamat továbbra is szűk keretekre korlátozódik. Pedig az igazi - a fenntartható - piac, pont ebben a szektorban van, az adminisztrációban, a területi tervezésben és a monitoringban.

A területfejlesztés info-bázisai, ezek kezelői és a felhasználók közötti kapcsolat esetleges, alkalmyszerű, nem szervezett, gyakran nem is teremthető meg.

A szolgáltatói oldal: numerikus és grafikus adatbankok és ezek kezelői, valamint az info-szolgáltatók és közvetítők többnyire a maguk belső érdekeinek megfelelő elvek szerint alakítják ki a soft és hard elemeket, nem értékelik azokat a potenciális külső felhasználók szempontjai szerint is. Pl. a Statisztikai Hivatal adatbázisa nehezen, vagy egyáltalán nem érhető el településszintű megbontásban, az APEH, a cégbíróság adatbázisa gyakorlatilag nem vehető igénybe. Így állhat elő az a helyzet, hogy a helyi gazdaság valós helyzetéről reális képet nagyon nehezen lehet összeállítani.

A szolgáltatóktól on-line megkapható adatok többnyire már eleve rendszerezettek valamilyen előzetes elképzelés szerint, az elemi adatok nem érhetőek el.

A felhasználói oldal, ezen belül a feldolgozók (tervezők, adminisztráció) és a kedvezményezettek (gazdaság, civil szféra, politikai szféra) sem jutott el odáig, hogy az igényein túl saját feladatait is megfogalmazza.

A területfejlesztés szereplői körének informatikai felkészültsége rendkívül eltérő.

A szolgáltatói oldal felkészültsége megfelelő (ezt nálam kompetensebbek minden bizonnyal pontosabban minősíthetik). Az adatbank kezelők és az info-szolgáltatók „ebből élnek”, elemi érdekük fűződik ahhoz, hogy ez így legyen.

A felhasználói oldalról ugyanez csak nagy fenntartásokkal mondható el:

- *a feldolgozók részben felkészülteknek minősíthetők*, amennyiben úgy a területi tervezésben, mint az igazgatási-ügyviteli oldalon egyre több - a térinformatikához értő - szakember áll munkába, illetve keresi meg egzisztenciáját.
- *a kedvezményezettek a legkevésbé felkészültek.* Ha figyelembe vesszük, hogy végső soron ez a szféra a „vevő”, a helyzet különösen bizarr; a potenciális megrendelő a legkevésbé felkészült a cél és a tennivalók kapcsolatának ilyen értelmezésére. Nem kell csodálkozni tehát, hogy a „társadalmi megrendelés” olyan visszafogott a térinformatika iránt, mint amilyen. A szolgáltatói oldal nem sokat tett annak

érdekében, hogy a kedvezményezetteket meggyőzze a térinformatikai alapú folyamatvezérlés hasznosságáról és hatékonyságáról.

Miben látom a területfejlesztés informatikai megalapozásának „sarok” kérdéseit?

Ha az egész rendszert a „lánc” metaforával érzékeltetem, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy erejét és stabilitását az egyes összetevők (láncszemek) erejében és a kapcsolatok biztonságában kell keresni.

Ilyen megközelítésben a következőképpen tudom értékelni a mai helyzetet:

Az info-rendszereket a legfelkészültebbek a legátfogóbb módon fejlesztik.

Ez egyértelműen erős láncszem, hiszen az adatbázisok széles spektrumát fogják át a területfejlesztés tárgykörének, a kezelők profi szinten felkészültek, a hard- és soft infrastruktúra fejlett.

Az info-szolgáltatók a teljes rendszert közvetítik.

Ez is erős láncszemként értékelhető, a szolgáltatók képesek megrendelés szerinti adat- és információ közvetítésre.

A feldolgozók csak az operatív értékű elemeket és a legegyszerűbb eljárásokat igénylik, illetve ezek befogadására és kezelésére vannak felkészülve.

Ennél a pontnál jelenik meg az első „döccenő”. Sem az infrastruktúra, sem a szakmai felkészültség nincs szinkronban a szolgáltatók színvonalával, ráadásul ez az a szint amelyik a legnagyobb mértékben forráshiányos. Pl: egy területfejlesztéssel foglalkozó kisebb cég nehezen tud kiépíteni és fenntartani térinformatikai infrastruktúrát, nem tudja előfinanszírozni a adat-info költségeket. Ugyanez érvényes az adminisztrációra is, még nagyvárosi szinten is csak elvétve épültek ki térinformatikai adatkezelésre alkalmas modulok, nem beszélve a kisebb településekről.

Ez a szint tehát gyenge láncszemként minősíthető.

A kedvezményezettek csak „a végeredményt” igénylik.

A kedvezményezettek, a tulajdonképpeni végfelhasználók a legkevésbé motiváltak abban, hogy elismerjék a rendszer működtetésének a költségeit, hiszen az eredmény tradicionális eszközökkel ma még lényegesen alacsonyabb ráfordítással is elérhető.

Ez tehát szintén gyenge láncszemként értékelhető eleme a rendszernek, talán a leggyengébbnek.

Összefoglalva

Ki lehet jelenteni tehát, hogy a területfejlesztés térinformatikai alapra helyezésének legnagyobb akadálya, hogy az ennek biztosítására hivatott rendszer nem harmonizált, túlfellesztett, az „erős láncszemek” fejlesztése tovább folyik, pedig a rendszer hatékonyságát a „gyenge láncszemek” határozzák meg. Amelyekre sem kellő figyelmet, sem forrásokat nem irányítanak.

Néhány javaslat a rendszer működési hatékonyságának az emelésére

Az adatbankok legyenek strukturáltak.

- Lehessen elérni az adatokat azok feldolgozásának minden szintjén.

Az adatok közvetítése off-line rendszerben is megoldható legyen.

- Az igénylő hardverének megfelelő formátumban és adathordozón is lehessen igénybe venni a szolgáltatást.

Többnyire fontosabb az adatok naprakész-sége, mint a közhitelessége.

- Az adatszolgáltatók többnyire csak véglegesített feldolgozású adatokat hajlandók szolgáltatni, pedig legtöbbször megfelelő a kevésbé pontos, kevésbé szabatos adat, de az legyen minél közelebb a pillanatnyi állapot jellemzéséhez. Pl. a statisztikai adatok csak éves, esetenként több éves lemaradással írják le a folyamatokat.

Rész- és alrendszereket kell kidolgozni és ezekre kell alapozni a közvetítést.

- *A területfejlesztés intézményrendszerének vannak kulcs-intézményei; megyei önkormányzati hivatalok, megyei területfejlesztési tanácsok munkaszervezetei, regionális területfejlesztési tanácsok munkaszervezetei, stb. Ezeket az intézményeket alkalmassá kell tenni arra, hogy köztes info-közvetítő és szolgáltató szerepet tudjanak betölteni. Ezek egyrészt tudják közvetíteni az adatgazdák felé az igényeket, másrészt a felhasználók felé a számukra már elégséges formátumú adatokat. Álláspontom szerint ez lehet a megoldás kulcsa, a valós előrelépés érdekében megteendő első lépés.*

Részben a feldolgozók, de főleg a kedvezményezettek számára „demo” jellegű megjelenítésben kell az információt közvetíteni.

- Ezzel elérhető, hogy könnyen érthető és kezelhető formátumban juthat el az eredmény a legkevésbé felkészültekhez is. Ennek különösen fontos szerepe van az eredmények társadalmassítási folyamatában, amikor a legkülönbözőbb irányultságú és felkészültségű csoportok kell véleményt formáljanak a munkákról.

Székesfehérvár 2001 március.

Szász András

területfejlesztési referens
Székesfehérvár egyei Jogú Város
Polgármesteri Hivatal